

Sygn. akt II CSK 414/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Jan Górowski

w sprawie z powództwa J. S.

przeciwko W. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 2 lutego 2011 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 12 stycznia 2010 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 28 maja 2009 r. (sygn. Akt [...]) przez oddalenie powództwa (pkt I ppkt 2) oraz oddalającej apelację (pkt II) i orzekającej o kosztach (pkt I ppkt 3 i pkt III) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód J. S. domagał się od pozwanego W. K. kwoty 217 160 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 4 maja 2007 r. do dnia zapłaty. Wyrokiem z dnia 28 maja 2009 r. Sąd Okręgowy w P. uwzględnił w całości żądanie powoda.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w dniu 8 września 2005 r. strony zawarły umowę o roboty budowlane, której przedmiotem była budowa sali wielofunkcyjnej w B. Strony umowy postanowiły między innymi, że roboty dodatkowe, nieobjęte przekazaną dokumentacją, będą wykonane na podstawie wpisu do dziennika budowy dokonanego przez zamawiającego (pozwanego) bądź organ nadzoru budowlanego oraz zawartego przez strony aneksu do umowy (§ 8 umowy) oraz że zmiana umowy będzie dokonywana w formie pisemnej pod rygorem nieważności (§ 13 umowy).

Realizując umowę powód dokonał szeregu robót dodatkowych i w związku z tym przygotował projekt aneksu do umowy, którego pozwany nie podpisał. Pozwany nie zaakceptował również przedstawionego przez powoda kosztorysu. Łączny koszt prac dodatkowych wyniósł 177 762 zł. Ponadto pozwany nie zapłacił powodowi kwoty 39 398 zł za wykonane i odebrane prace objęte pierwotnym projektem wykonawczym.

Sąd Okręgowy stwierdził, że za wykonane przez powoda roboty dodatkowe należy mu się dodatkowe wynagrodzenie odpowiadające rzeczywistej ich wartości, gdyż nie zostały one objęte wynagrodzeniem ryczałtowym, określonym w zawartej przez strony umowie. Powodowi należy się również część wynagrodzenia za roboty objęte umową, której pozwany nie zapłacił.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 stycznia 2010 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 39 398 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 4 maja 2007 r. do dnia zapłaty i oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd drugiej instancji podzielił zawarty w apelacji zarzut naruszenia art. 632 w zw. z art. 65 § 2 k.p.c. Stwierdził, że skoro pozwany nie podpisał przygotowanego

przez powoda aneksu do umowy oraz nie zaakceptował przedstawionego kosztorysu, to brak było podstaw do uznania, że nastąpiła zmiana umowy usprawiedliwiająca żądanie powoda o zasądzenie dodatkowego wynagrodzenia. Powód wykonał zatem prace nie objęte umową na własne ryzyko.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), powód zarzucił naruszenie art. 405 k.c. przez jego niezastosowanie, wskazując, że pozwany nie płacąc za wykonane roboty dodatkowe bezpodstawnie się wzbogacił. Skarżący wnosił o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji w części zmieniającej wyrok Sądu pierwszej instancji przez częściowe oddalenie powództwa oraz w części oddalającej jego apelację i orzekającej o kosztach procesu oraz zmianę tego wyroku przez dodatkowe zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 177 762 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 4 maja 2007 r. do dnia zapłaty, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z dokonanych w sprawie ustaleń, stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) wynika, że wynagrodzenie ryczałtowe uzgodnione przez strony w umowie o roboty budowlane, nie obejmowało wynagrodzenia za ewentualne roboty dodatkowe oraz że powód wykonał roboty dodatkowe w związku z dokonaną przez pozwanego zmianą koncepcji robót wykończeniowych. Sąd Apelacyjny, uchylając się od oceny twierdzeń pozwanego, że były to „prace zamiennie”, które powód powinien wykonać w ramach uzgodnionego wynagrodzenia ryczałtowego, podniósł, że ocena taka byłaby bez znaczenia, skoro – w świetle uzgodnień przyjętych w § 8 i 13 umowy – wynagrodzenie za te prace przysługiwało powodowi tylko w razie sporządzenia przez strony pisemnego aneksu określającego zakres i wartość robót. Z ustaleń i rozważań Sądu Apelacyjnego wynika zatem, że roboty nie objęte zakresem wskazanym w umowie o roboty budowlane zostały wykonane na podstawie nieważnej dodatkowej ustnej umowy zmieniającej umowę o roboty budowlane. Nieważność ustnej umowy wynika z § 13 umowy o roboty budowlane, zgodnie

z którym „każda zmiana niniejszej umowy wymaga formy pisemnego aneksu – pod rygorem nieważności”. Roszczenia dochodzonego na podstawie nieważnej umowy powód nie mógł więc skutecznie dochodzić.

Zagadnienie skutków prawnych wskazania przez powoda przepisów prawa materialnego mogących stanowić podstawę prawną orzeczenia oraz możliwości zasądzenia na podstawie art. 405 k.c. wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane na podstawie nieważnej umowy, było przedmiotem rozważań w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy oceniając obie kwestie w kontekście ograniczeń wynikających z zasady określonej w art. 321 § 1 k.p.c. trafnie podniósł, że wprowadzenie wskazania przez powoda przepisów prawa materialnego nie jest wymagane – w myśl zasady *da mihi factum, dabo tibi ius* – to jednak nie pozostaje bez znaczenia dla przebiegu i wyniku sprawy, skoro pośrednio określa także okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie pozwu (wyrok SN z 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999, nr 9, poz.152). W wyroku z dnia 7 listopada 2007 r., II CSK 344/07 (LEX nr 388844) Sąd Najwyższy uznał, że w sytuacji, gdy nieważność umowy, ze względu na niezachowanie formy, uniemożliwia zasądzenie tej równowartości jako wynagrodzenia, nie ma przeszkód, aby równowartość tych robót uwzględnić na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, skoro o ich wartość strona pozwana bezspornie została wzbogacona. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 marca 2010 r. IV CSK 401/10 (niepubl.), uznając, że jeżeli powód domaga się zasądzenia określonej kwoty pieniężnej na podstawie umowy zawartej z pozwanym, sąd – stwierdziwszy nieważność tej umowy – może uwzględnić powództwo na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, bez potrzeby dokonywania przedmiotowej zmiany powództwa.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną powoda, podzielił stanowisko zaprezentowane w powołanych orzeczeniach. W rozpoznanej sprawie przedmiotem żądania jest równowartość robót wykonanych przez powoda. Nie budzi wątpliwości, że do ustalonej przez Sąd Apelacyjny podstawy faktycznej wyznaczonej twierdzeniami powoda, nie mogły mieć zastosowania – z podanych

wcześniej przyczyn – przepisy prawa materialnego, na które powołał się powód, nie było natomiast przeszkód – ze względu na to, że podstawa faktyczna jest taka sama – do zastosowania art. 405 k.c.

Z przytoczonych względów, uznając zarzut naruszenia art.405 k.c. przez jego niezastosowanie za zasadny, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).